

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Романюк Наталія Сергіївна

Житомирський державний університет імені Івана Франка,

Україна, м. Житомир

Сорочинська Оксана Андріївна

Житомирський державний університет імені Івана Франка,

Україна, м. Житомир

***Анотація:** У статті проаналізовано різні підходи до розуміння сутності понять «готовність» та «готовність до педагогічної діяльності». Подано авторське тлумачення поняття «готовність майбутнього вчителя біології до позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи», виділено та охарактеризовано її структурні компоненти.*

***Ключові слова:** підготовка, готовність, еколого-натуралістична робота, позакласна робота еколого-натуралістична робота.*

Погіршення економічно-політичної й соціальної ситуації в Україні та світі зумовили загострення екологічної кризи. Окрім технічного переоснащення суспільства, розробки й запровадження соціальних програм, важливим кроком у вирішенні цієї проблеми є підготовка майбутнього вчителя біології до позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи. Низький рівень здійснення еколого-натуралістичної роботи зумовлений недостатньою кількістю належного науково-методичного і програмно-методичного забезпечення еколого-натуралістичної роботи учнів, слабким рівнем підготовки педагогічних кадрів до позакласної роботи, застарілою матеріально-технічною базою переважної більшості шкіл районних центрів та сіл.

У сучасній педагогічній теорії і практиці є значна кількість наукових праць присвячених проблемі підготовки майбутніх учителів до подальшої професійної діяльності, зокрема: О. Є. Антонової, О. В. Ващук, С. С. Вітвицької, О. А. Дубасенюк, В. В. Танської та ін. Окремі аспекти проблеми формування професійної готовності особистості розглядали Л. С. Виготський, Л. О. Кандибович, С. Д. Максименко, В. О. Моляко та ін. Однак, попри помітне зростання кількості досліджень, присвячених проблемі підготовки майбутніх учителів біології, проблема формування готовності майбутнього вчителя біології до позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи є недостатньо дослідженою.

Проблема готовності особистості до професійної діяльності знайшла відображення у різних науках, зокрема у філософії, психології, педагогіці. Із позицій філософії готовність людини до діяльності розглядається як відповідний стан її свідомості [11, с. 64], здатність виявляти активність, спрямовану на перетворення і привласнення предметів і явищ навколишнього середовища [3, с. 8]. У дослідженнях психологів готовність розглядається як: особистісне утворення, що включає мотиваційні, психічні, характерологічні особливості індивіда [9, с. 14], стійка характеристика особистості, що є результатом підготовки [7]. З позиції педагогічної науки готовність розуміють як: сукупність професійно важливих знань, умінь та навичок [10], результат професійної підготовки [8, с. 127], активно-діяльнісний стан особистості, установку на певну поведінку, мобілізованість сил для виконання конкретної задачі [5, с. 87-88] та ін.

У контексті нашого дослідження важливим є тлумачення поняття «готовність до педагогічної діяльності», яке трактується як: інтегративне особистісне утворення, що є регулятором й умовою успішної професійної діяльності педагогів та фундаментом його професійної компетенції [4 с. 32]; особистісне утворення, що забезпечує внутрішні мотиви діяльності, педагогічну самосвідомість, педагогічні здібності, знання, вміння та навички, здатність до інтегрування знань, професійно значущі якості особистості [1, с. 12].

Зазначене вище дозволило сформулювати авторське розуміння поняття *«готовність майбутнього вчителя біології до позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи»*, яке є інтегрованим, особистісним утворенням, що визначається спроможністю успішної організації зазначеної форми роботи з учнями основної школи, характеризується комплексом стійких мотивів та потреб цієї діяльності, системою фахових, психолого-педагогічних та методичних знань, умінь, навичок та досвіду організації навчальної-дослідницької діяльності учнів, розвитку та поєднання особистісно-професійних якостей, необхідних для організації, контролю, діагностики зазначеної форми роботи з подальшим визначенням його результативності та внесення корективів.

У наукових працях педагогів у структурі готовності виділено значну кількість компонентів, зокрема: мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оцінний (М. І. Дяченко, І. Г. Єрмакова, Г. М. Нессен, Л. В. Сохань) [6]; особистісний, когнітивний, праксиологічний (В. Іпполітова) [104]; моральний, професійний (Є. М. Павлютенков та С. С. Гринштун) [2].

Аналіз наукових досліджень дозволив виділити основні компоненти готовності майбутнього вчителя біології до позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи, зокрема: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний. Основою *ціннісно-мотиваційного компонента готовності* є ціннісні орієнтації, мотиви,

інтереси. На наш погляд, основними мотивами підготовки вчителів біології до здійснення зазначеної роботи є: потреба у творчій діяльності, професійному самовдосконаленні, самореалізації, мотивована відповідальним ставленням до природи; стурбованість станом навколишнього природного середовища та потреба у його збереженні для майбутніх поколінь; прагнення до пошуку нових, ефективних методів, форм, засобів організації позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи; потреба формувати в учнів уміння, навички раціонального природокористування, культури поведінки у природі та здійснення науково-дослідницької роботи. Складовою *змістового компонента* – знання, які за структурою можна поділити на психолого-педагогічні, фахові (у тому числі й еколого-натуралістичні), методичні, організаційно-педагогічні. *Когнітивний компонент* представлений професійними вміннями та навичками, що мають бути сформовані у майбутнього вчителя біології, а саме: гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські та прикладні. Поєднання цих груп умінь, на наш погляд, сприятиме належному здійсненню позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи, організації доцільних стосунків між вчителем, учнями і батьками. *Особистісний компонент* представлений сукупністю особистісно-професійних якостей та властивостей особистості. Найбільш важливими якостями є: любов до еколого-натуралістичної роботи та спілкування з дітьми на природничі теми; інтерес до педагогічної та еколого-натуралістичної пошуково-дослідницької діяльності; професійне новаторство (використання нестандартних форм діяльності у педагогічній практиці та упровадження новаторського досвіду еколого-натуралістичної роботи); ерудиція (широке коло інтересів, які не обмежуються лише відомостями про природу); працелюбність, наполегливість у роботі над розв'язанням цікавої екологічної проблеми; креативність, творчий підхід до еколого-натуралістичної роботи; відповідальність, добросовісність у ставленні до покладених на них обов'язків; шанобливість у ставленні до об'єктів природи; спостережливість (за явищами та об'єктами природи); природоохоронна активність. Зазначені вище професійно-педагогічні якості допоможуть майбутньому вчителю біології в професійній діяльності успішно планувати та організовувати позакласну еколого-натуралістичну роботу, співпрацювати з учнями та їх батьками.

Отже, результати дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя біології до позакласної еколого-натуралістичної роботи з учнями основної школи, в сучасній науковій літературі дозволили охарактеризувати сутність готовності майбутнього вчителя біології до зазначеної роботи та виокремити її структурні компоненти.

Література:

1. Безруких М. М. Возрастная физиология: (Физиология развития ребенка): Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фарбер. – Москва: Академия, 2002. – 416 с.
2. Брикіна О. М. Гносеологічний аналіз поняття готовності особистості до безперервної освіти [Електронний ресурс] / О. М. Брикіна // – Режим доступу до ресурсу: http://www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_4_2004/26.doc. – Назва з екрану.
3. Ваврик Р. В. Розвиток професійної готовності викладачів загальновійськових дисциплін до педагогічної діяльності у вищих військових навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Р. В. Ваврик – Київ, 2005. – 16 с.
4. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / Гавриш Ірина Володимирівна. – Харків, 2006. – 579 с.
5. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: АСТ, 2001. – 576 с.
6. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / за ред.: Л. В. Сохань, І. І. Єрмакова, Г. М. Нессен. – Київ: Богдана, 2003. – 520 с.
7. Климов Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов. – Москва, 1996. – 400 с.
8. Кобзова С. М. Критерії та рівні готовності майбутніх фахівців сфери туризму до проектування регіональних маршрутів / С. М. Кобзова. // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2000. – № 1. – С. 126-130.
9. Кубіцький С. О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. О. Кубіцький – Київ, 2002. – 21 с.
10. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: [навч. посіб.] / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпченко. – Київ: Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 1997. – 166 с.
11. Философско-психологические проблемы развития образования / под. ред. В. В. Давыдова – Москва: Педагогика, 1981. – 176 с.